

افغانستان آزاد – آزاد افغانستان

AA-AA

چو کشور نباشد تن من مباد
همه سر به سر تن به کشتن دهیم

بدین بوم و بر زنده یک تن مباد
از آن به که کشور به دشمن دهیم

www.afgazad.com

afgazad@gmail.com

Historical

تاریخی

داکتر اجرالدین حشمت

از جنبش مشروطه تا دولت مشروطه در افغانستان

جهت آشنایی بیشتر به نظام‌های عصر مشروطه بی‌مورد نخواهد بود که فهرست آنها را از اثر فوق‌الذکر به عاریت گرفته تا برای خواننده گرامی زمینه‌دارک و قضاوت بهتر پیرامون ما هیت، متن مترقی و پیشرفته آنها میسر گردد.

نظام‌های بیکه در عصر دولت مشروطه ترتیب، تصویب و نشر گردید:

- ۱) نظامنامه آذوقه، ۲۲ جدی ۱۳۰۵
- ۲) نظامنامه ابنیه شهر دارالامان، ۲۲ جدی ۱۳۰۵
- ۳) نظامنامه اجراءات تصفیه محاسبه‌یی ماضیه، ۵ جدی ۱۳۰۲
- ۴) نظامنامه اخذ رسوم گمرک، ۲۰ ثور ۱۳۰۵
- ۵) (اعلان نامه) اداره لیلیه ۸ جدی ۱۳۰۵
- ۶) نظامنامه اداره مجلس لوی جرگه، ۱۳۰۷
- ۷) نظامنامه اساسی دولت علیه افغانستان، ۲۰ حمل ۱۳۰۲
- ۸) نظامنامه اساسیه جمعیت طیاره افغانستان، ۱۸ سنبله ۱۳۰۷
- ۹) نظامنامه اساسی وزارت جلیلیه معارف، ۵ دلو ۱۳۰۵
- ۱۰) نظامنامه استعفا ی ما مورین ملکی، ۱۵ دلو ۱۳۰۲

- (۱) نظامنامه اصول محاکمات جزائیه ما مورین ، ۲۰ حوت ۱۳۰۲
- (۱۲) نظامنامه البسه عسکری ، ۱۳۰۰
- (۱۳) (قانون) انتخابات مجلس شورای ملی ، ۱۳۰۷ (نشر در انیس ۶/۷/۱۳۰۷ و طلوع افغان ۱۱ / ۱۳۰۷/۷
- (۱۴) نظامنامه بلدیہ ، ۲۱ حوت ۱۳۰۲
- (۱۵) نظامنامه بودجه عمومی ، اول قوس ۱۳۰۱
- (۱۶) نظامنامه پروگرام دارالمعلمین ها و دارالمعلمات مرکز ، ۱۳۰۲
- (۱۷) نظامنامه تخفیف عبارات و القاب ، ۲۵ جدی ۱۳۰۵
- (۱۸) نظامنامه تذکره نفوس و اصول پسا پورت (پاسپورت) و قانون تابعیت ، ۱۱ میزان ۱۳۰۲
- (۱۹) نظامنامه تربیه اطفال یتیم ، ۲۲ جدی ۱۳۰۵
- (۲۰) نظامنامه تشکیلات اساسیه افغانستان ، ۱۲ سنبله ۱۳۰۵
- (۲۱) نظامنامه تشویقیه صنایع دولت علیه افغانستان ، ۲۳ سنبله ۱۳۰۲
- (۲۲) تعلیمات تفریق وظایف حکام و ما مورین مربوطه آن ، ۱۸ میزان ۱۳۰۲
- (۲۳) نظامنامه تعلیمات فنی و انجینری بدون تاریخ
- (۲۴) نظامنامه تعلیمگاه (۵۰) آمران و ضابطان افغانستان ، ۲۹ سرطان ۱۳۰۵
- (۲۵) نظامنامه تعمیرات پغمان ، ۲۹ سرطان ۱۳۰۵
- (۲۶) نظامنامه تعمیرات دولت ، ۹ دلو ۱۳۰۵
- (۲۷) نظامنامه تعمیرات لغمان ، ۱۵ دلو ۱۳۰۵
- (۲۸) نظامنامه تفریق وظایف کاتبان داخل قطعات و دایرة لوازم فرقه ها و قول اردو و وزارت جلیله حربیه ، ۲۲ دلو ۱۳۰۵
- (۲۹) نظامنامه تقاوی تجاریه ، ۶ دلو ۱۳۰۶
- (۳۰) نظامنامه تقسیمات ملکیه افغانستان (بدون تاریخ)
- (۳۱) نظامنامه توقیف خانه ها و محبوس خانه ها ، ۱۰ میزان ۱۳۰۲
- (۳۲) نظامنامه جزای عسکری ، ۵ دلو ۱۳۰۷
- (۳۳) نظامنامه جزای عمومی ، ۱۷ میزان ۱۳۰۲
- (۳۴) قانون نامه حاضری ، ۸ قوس ۱۳۰۶
- (۳۵) نظامنامه خدمات داخله عسکریه ، ۱۳۰۵
- (۳۶) نظامنامه خزانه جات دولت ، ۲۰ عقرب ۱۳۰۳
- (۳۷) نظامنامه داگ خانه ، سنبله ۱۳۰۰

- ۳۸) نظامنامه رتبه های عسکری دولت مستفله افغانستان ، ۱۳۰۵
- ۳۹) نظامنامه رخصتی ما مورین ، ۱۲ حمل ۱۳۰۲
- ۴۰) نظامنامه رساله طرز تحریر وثایق شرعیه ، ۱۳۰۱
- ۴۱) نظامنامه زراعت للمی ، ۱۶ دلو ۱۳۰۵
- ۴۲) نظامنامه شرکت عمران (بدون تاریخ)
- ۴۳) نظامنامه فرقه استقلال و تجدد ، ۱۳۰۷
- ۴۴) نظامنامه فروش املاک سرکاری ، ۴ دلو ۱۳۰۵
- ۴۵) نظامنامه فروش اموال تحویلخانه های سرکاری ، ۱۳۰۵
- ۴۶) نظامنامه قونسلگری دولت علیه افغانستان ، اول عقرب ۱۳۰۲
- ۴۷) نظامنامه کارگزاری مالیه ، ۱۳۰۰
- ۴۸) نظامنامه کلوپ سیاه و سرخ و سبز ، ۲۲ سنبله ۱۳۰۷
- ۴۹) نظامنامه لایحه اداره مساکین ، ۱۱ عقرب ۱۳۰۵
- ۵۰) (۰) لایحه تعلیقات دولت ، ۵ دلو ۱۳۰۵
- ۵۱) (۰) لایحه تطبیق رتبه های جدید و عتیقه عسکری (بدون تاریخ)
- ۵۲) نظامنامه مالیه ، ۱۲۹۹
- ۵۳) نظامنامه ما موریت وکیل التجاره ، ۱۳۰۰
- ۵۴) نظامنامه محاکم شرعیه در باب جرایم ، ۱۳۰۶
- ۵۵) نظامنامه محصول مال مواشی ، ۲۵ سنبله ۱۳۰۶
- ۵۶) نظامنامه محکمه شرعیه در باب معاملات تجارتي ، ۲۹ جدی ۱۳۰۵
- ۵۷) نظامنامه مدیریت محاسبه وزارت جلیله خارجه ، ۵ دلو ۱۳۰۵
- ۵۸) نظامنامه مدیریت و دفتر اوراق و مدیریت مکتوب ، ۱۳ دلو ۱۳۰۶
- ۵۹) نظامنامه مدیریت های ما مورین وزارت ، ۲۵ سرطان ۱۳۰۲
- ۶۰) (پروگرام) مکاتب رشديه ، ۱۳۰۶
- ۶۱) (پروگرام) مکتب زراعت ، ۱۳۰۶
- ۶۲) نظامنامه مراسم تعزیه داری ، ۲۳ اسد ۱۳۰۳
- ۶۳) نظامنامه مطبوعات ، ۱۱ عقرب ۱۳۰۵
- ۶۴) نظامنامه معاملات نهر رزاق قسمت شمال ، ۱۳۰۲
- ۶۵) نظامنامه مفردات پروگرام مکتب معماری به تصویب انجمن معارف ترتیب یافته ، ۱۳۰۷
- ۶۶) نظامنامه مقیاسات ، ۲۳ حوت ۱۳۰۴

- (۶۷) نظامنامه مکاتب خانگی، ۱۳۰۲
- (۶۸) نظامنامه مکتب خورد (خرد) ضابطان افغانستان، ۱۵ سنبله ۱۳۰۵
- (۶۹) نظامنامه مهاجرین، ۱۸ سرطان ۱۳۰۲
- (۷۰) نظامنامه ناقلین به سمت قطعن، ۴ میزان ۱۳۰۲
- (۷۱) نظامنامه نشانات معارف، ۸ سنبله ۱۳۰۵
- (۷۲) نظامنامه نشانهای ذیشان دولت علیه مستقلة افغانستان، ۱۲ سنبله ۱۳۰۵
- (۷۳) نظامنامه نکاح، عروسی و ختنه سوری، ۱۳۰۰
- (۷۴) نظامنامه وزارت جلیله حریبه، ۲۵ عقرب ۱۳۰۲
- (۷۵) نظامنامه وظایف مامورین زراعت مربوط وزارت تجارت، ۲۵ عقرب ۱۳۰۲
- (۷۶) نظامنامه وظایف مستوفیان و سرشته داران اعلی و مامورین ماتحت شان، ۲۰ ثور ۱۳۰۱
- (۷۷) نظامنامه هدایات صورت فیصله قتل و حبس دوام که به محاکم عدلیه آیند بروفق آن فیصله تحریر

شود (بدون تاریخ)

مجموعه نظامنامه های عصر مشروطیت از نظر تعداد (طوریکه قبلاً در مورد آن تذکر رفت) و تاریخ تصویب در آثار نویسندگان مختلف تا حدودی متفاوت اند. طوریکه دیده میشود بعضی از نظامنامه ها بدون تاریخ و بعضی به صورت تکراری اقتباس شده اند. اگر رسالات «اصلاحات و انقلاب» و «حاکمیت قانون در افغانستان» مقایسه شوند، در آنها تاریخ های متفاوت در نظامنامه ها به چشم میخورد. از جمله شصت و سه قلم نظامنامه شامل «اصلاحات و انقلاب» بیست و هفت قلم آن از نظر تاریخ تصویب با عین نظامنامه های مشمول «حاکمیت قانون در افغانستان» مطابقت نمیکند. برای جلوگیری از اطلاعات سخن فعلاً از ذکر تمام تفاوت ها صرف نظر نموده و فقط برای روشن شدن بیشتر اختلافات آنها به یک مثال بسنده میشود: در اثر لیون پولادا قانونی به نام «نظامنامه اخذ رسوم گمرک» دیده میشود که تاریخ تصویب آن اول حمل ۱۳۰۰ یا (۲۱ مارچ ۱۹۲۱) ثبت گردیده، در حالیکه در «حاکمیت قانون در افغانستان» تاریخ همین نظامنامه ۲۰ ثور ۱۳۰۵ نشان داده شده است. هکذا در اثر اول الذکر تاریخ تصویب نظامنامه ها صرف به سال هجری شمسی ذکر شده، در دومی در پهلوی تاریخ فوق الذکر در بین قوسین سال میلادی نیز ثبت گردیده است. به هر حال صحت و سقم این تفاوت ها وقتی خوبتر معلوم میشود که اصل نظامنامه های موصوف به دسترس قرار گیرد که متأسفانه چنین امری در غربت میسر نیست، فلذا ارزیابی نهایی این تفاوت ها را به آیند واگذار می‌شویم.

امان الله شاه از خصلت و ماهیت استبدادی و بی بند و باری های اسلاف خود و سیستم ناسالم اداری آنها، امتیازات و وجوه مستمری سرداران و درباریان، ستم و اجحاف مامورین ملکی و نظامی علیه مردم و بالاخره بیگانگی و عدم احساس مسؤلیت ملت در برابر دولت خوب مسبوق بود. او تلاش داشت تا ملتی را که سالیان متمادی نسبت عدم موجودیت اداره سالم، قوانین و نهاد های قضایی و حقوقی به انواع مصائب اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی دچار بودند، از ورطه بدبختی نجات داده و دولت مستقل، مدنی و قانونی که بالای ارکان سه گانه (اجرائیه، تقنینیه و قضائیه) استوار باشد ایجاد نماید. جهت نیل به این

مامول او از آغاز تشکیل دولت مشروطه دست به تدوین تعداد کثیری نظامنامه‌ها در عرصه‌های موضوعات مختلف اعم از: ادارات، تعمیرات، صنایع، تعلیم و تربیه، اصول مالیه دهی، مطبوعات، تقسیمات ملکیه افغانستان، ترفیع و تقاعد ما مورین، تذکره نفوس و اصول پاسپورت و غیره زد که مجموعه آنها درج فهرست فوق‌الذکر است.

از آنجا بیکه بررسی تمام نظامنامه‌های عصر مشروطه فرصت بیشتر را ایجاب مینماید که ما فعلاً نه مجال آنرا داریم و نه هم موضوع مشخص این رساله است، بناءً جهت معرفی بهتر و درک درست‌تر از آنها، برای خواننده محترم از جمله آنهمه قوانین فوق‌الذکر صرف «نظامنامه اساسی دولت علیه افغانستان» مصوبه ۱۹۲۳م را از «اصلاحات و انقلاب» اقتباس مینمایم:

نظامنامه اساسی دولت علیه افغانستان:

۱) دولت علیه افغانستان اداره امور داخله و خارجه خود را به استقلال تامه حایز بوده همه محلات و قطعات مملکت به زیر امر واداره سنیه ملوکانه به صورت یک وجود واحد تشکیل مییابد و به هیچ حیثیت در اجرای مملکت تفریق کرده نمیشود.

۲) دین افغانستان دین مقدس اسلام است، دیگر ادیان مثل اهل هنود، یهودی که در افغانستان هستند به شرطیکه آسایش و آداب عمومی را اخلال نکنند، نیز در تحت تأمین گرفته میشوند.

۳) پایتخت مملکت افغانستان شهر کابل است. اهالی تمام مملکت افغانستان با االمسوی به نظر حکومت هستند که هیچ امتیازی اهالی شهر کابل نسبت به دیگر شهرها و قصبات مملکت محروسیه افغانستان ندارند.

۴) بنا بر خدمات فوق‌العاده اعلیحضرت همایونی که در راه ترقی و تعالی و استقلال ملت افغانستان ابراز نموده‌اند، ملت نجیبه افغانستان متعهد میشوند که سلطنت افغانستان به اولاد این پادشاه ترقی خواه افغانیان به اصول اولادیت به انتخاب اعلیحضرت پادشاهی و اهالی ملت انتقال میکند و ذات ملوکانه در حین جلوس اریکه سلطنت بالمواجه اشراف و اهالی متعهد میشوند که مطابق شرع شریف و این نظامنامه اساسی اجرای اوامر حکومت نموده و استقلال افغانستان را رعایت و برای وطن و ملت خود صداقت نمایند.

۵) ذات حضرت پادشاهی خادم و حامی دین مبین اسلام و حکمدار و پادشاه عموم تبعه افغانستان است.

۶) امور مملکت به ذریعه وزرای دولت، که به اراده سنیه انتخاب و تعیین میشوند اداره میشوند و هر کدام از وزراء مسؤول امور متعلقه شان شناخته میشوند، از این سبب ذات همایونی غیر مسؤول میباشند.

۷) در خطبه‌ها ذکر نام پادشاه و ضرب سکه به نام پادشاه و تعیین رتب مناصب مطابق قوانین مخصوصیه و اعطای نشان و انتخاب و تعیین صدرا عظم و دیگر هیأت وزراء و عزل و تبدیل شان تصدیق نظامات عمومی و اعلان مرعیت شان و محافظه و اجرای احکام شرعیه و نظامیه و قوماندانی عمومی قوای عسکری افغانستان و اعلان حرب و عقد مصالحه و علی‌العموم معا هدات و عفو و تخفیف مجازات قانونیه عموماً بالخصوصاً از حقوق جلیله پادشاهی شمرده میشوند.

آن عده از هموطنانی که خواسته باشند کتاب را خرید نمایند می توانند به آدرس ذیل تماس بگیرند:

Dr. Ajruddin Hashmat
97 Forest Heights Str.
Whitby, Ont. L1R 1x7. Canada
Tel (905) 665-8767